

Nezakonite migracije in spreminjanje pojmovanja zasebnosti v družbi nadzora

Polona Mozetič*

Slovenija je decembra 2007 formalno postala del schengenskega območja. Ta po eni strani odpravlja mejni nadzor na notranjih mejah. Po drugi strani pa med drugim prinaša nove načine poostregega nadzora nad nezakonitimi migracijami, na primer v obliki izvajanja strogega nadzora na zunanji meji. Obenem se pod krinko gesla »Evropa brez meja« radikalno spreminja raven varovanja zasebnosti v državah pogodbenicah zaradi uvajanja izravnalnih ukrepov. Četudi se ne izvaja več na notranjih fizičnih mejah, notranji mejni nadzor v resnici ne izginja, pač pa postaja deteritorializiran, nepredvidljiv in razpršen. Tovrstno izvajanje mejnega nadzora, ki radikalno spreminja dozdajšnje pojmovanje zasebnosti, je znak prehoda v družbo nadzora.

Gljučne besede: nezakonite migracije, mejni nadzor, schengensko območje, varovanje zasebnosti, družbe nadzora

UDK: 325.54 : 351.746.1

1 Izginjanje državnih meja?

Meje v širokem pomenu besede so linije, ki ločujejo in na tak način ustvarjajo kategorije. S tem delajo red v družbi, krepijo občutenja pripadnosti posameznikov določenim prostorom in skupinam ter vzpodbujajo identificiranje z njimi. Obenem pa vzpostavljajo in ohranjajo občutenja različnosti in idejo drugosti, saj razločujejo med tistimi, ki pripadajo, in tistim, ki ne pripadajo. Državne meje so zgolj ena od oblik meja, ki pa ima v pravu posebno mesto.¹ V pravu (državno) mejo razumemo prostorsko statično. Meja velja za fizični rezultat politične odločitve. Ker je imaginarij meje, označene z različnimi fizičnimi preprekami (zidovi, celo ograjami iz bodeče žice, mejnimi prehodi) in formaliziranimi obredi prehajanja, izjemno močan,² se utegne spregledati njene druge (manj vidne) manifestacije.

Vendar se učinkovanje in delovanje meja spreminjata. Republika Slovenija je na primer 21. decembra 2007 formalno postala del schengenskega prostora.³ Ta se opisuje kot območ-

je, na katerem je odpravljen nadzor na notranjih mejah med schengenskimi državami. Šlo naj bi za praktičen sistem, saj ni več dolgotrajnih kontrol in vrst na mejnih prehodih, kar učinkovito prispeva k dejansko prostemu pretoku blaga, storitev,

Republic on the gradual abolition of checks at their common borders), ki se ga je prijelo ime Schengenski sporazum ali Schengen I. Schengenski sporazum je prvi korak k vzpostavitvi prostega pretoka oseb in blaga brez nadzora na notranjih mejah med državami pogodbenicami. Za izvedbo Schengenskega sporazuma je bila 19. junija 1990 sklenjena Konvencija o implementaciji Schengenskega sporazuma ali Schengen II (*Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders*). Konvencija podrobno opredeljuje odpravo nadzora na notranjih mejah med državami podpisnicami, poenoteno izvajanje nadzora na skupni zunanji meji, enotni vizumski režim, obravnavanje prošelj za azil, policijsko sodelovanje in sodelovanje med pravosodnimi organi v kazenskih zadevah. Konvencija se je začela udejanjati 26. marca 1995, ko je bil dejansko odpravljen nadzor na notranjih mejah med državami podpisnicami in je bila vzpostavljena skupna zunanja meja.

Pet podpisnic obeh schengenskih sporazumov je tako leta 1995 s Portugalsko in Španijo vzpostavilo schengensko območje. Leta 1997 so se pridružile Avstrija, Grčija in Italija. Leta 2001 so se območju pridružile Danska, Finska in Švedska. Obenem sta v Schengen vstopili še Islandija in Norveška, ki nista članici EU. Decembra 2007 se je v schengensko območje vključilo devet novih držav članic EU: Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija. Decembra 2008 se je pridružila Švica, ki je tako še ena nečlanica EU. Državi članici EU, ki se nista odločili vstopiti v schengensko območje, sta Velika Britanija in Irska. Ti dve državi sta obdržali nadzor na mejah z drugimi državami članicami EU, vendar vseeno izvajata nekatere določbe o policijskem in pravosodnem sodelovanju v kazenskih zadevah.

* Polona Mozetič, dr. pravnih znanosti.

¹ O različnih pogledih na koncept meje in oblikovanje (ustvarjanje) meje glej Newman 2006.

² Koncept meje se je dolgo povezovalo z idejo vojaške obrambe nacionalnega ozemlja pred oboroženimi silami sosedov. Poleg tega je meja veljala za privilegirano mesto ureditve trgovanja, zlasti plačevanja carin in trošarin (Walters 2006: 188).

³ Zunanji ministri Francije, Nemčije, Belgije, Luksemburga in Nizozemske so 14. junija 1985 v luksemburškem mestu Schengen sklenili dogovor o postopni odpravi kontrole na skupnih mejah (*Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French*

kapitala in ljudi.⁴ Vendar odprava notranjega mejnega nadzora na mejnih prehodih med državami članicami ne pomeni, da se mejni nadzor na sploh odpravlja. Zaradi bojazni, da bi utegnili imeti schengenska odprava notranjega mejnega nadzora neželene posledice, se manko tovrstnega delovanja meje kompenzira na druge načine.

Ena od predvidenih neželenih posledic odprave nadzora na notranjih mejah naj bi bile nezakonite migracije.⁵ Natančno število nezakonitih migracij v Evropski uniji je sicer težko oceniti, saj je temno polje veliko. Po nekaterih ocenah naj bi šlo za letni pritek med 400.000 in 500.000 ljudi; v Evropski uniji pa naj bi živelo okoli tri milijone nezakonitih migrantov. Tipologija nezakonitih migracij je osnovana na treh kriterijih: obstajajo zakoniti in nezakoniti vstopi v državo, zakonita in nezakonita bivanja v državi ter zakonita in nezakonita zaposlovanja. Te kriterije je mogoče kombinirati, s čimer se tvorijo različni vzorci in stopnje nezakonitosti položaja posameznega tujca.⁶ Ker na primer zakonit vstop tujca v državo ne jamči, da njegovo bivanje v državi pozneje ne bo postalo nezakonito, velja zgolj nadzor na fizični meji za nezadosten.

Izraz »trdnjava Evropa« (ang. *Fortress Europe*) se uporablja za označevanje politik in ukrepov, katerih namen je, da bi prosilci za azil, nezakoniti priseljenci in drugi neželeni tujci ostali »zunaj«.⁷ Odpravo mejnega nadzora na notranjih mejah se nadomešča na tri načine, s katerimi se skuša izslediti in pre-

prečevati nezakonite migracije: (1) z uvajanjem poostrelega nadzora na zunanjih mejah; (2) z vpeljevanjem nekaterih institutov mejnega nadzora navznoter, tj. po vsem teritoriju držav; (3) s širjenjem mejnega nadzora navzven, tako da ga izvajajo mednarodni akterji. Ideja, na kateri temelji odpravljanje meja znotraj schengenskega območja, je v tem, da notranje meje postajajo mehkejše, obenem ko zunanje meje postajajo trše. Notranje meje so prepustne za prost pretok ljudi, blaga, storitev in kapitala, zunanje pa so praktično nepropustne. Tako naj bi nastalo veliko območje prostega pretoka, vendar z ostrimi zunanjimi robovi, skozi katere se je težko prebiti od zunaj.⁸ Schengen prinaša strog mejni nadzor na zunanjih mejah držav članic v obliki militarizacije mejnega nadzora.⁹ Zunanja meja tako postaja vse bolj spektakularna. Vendar velja, da zgolj nadzor na zunanji fizični meji ni optimalno učinkovit pri zmanjševanju in preprečevanju nezakonitih migracij.¹⁰ Zato se mejni nadzor seli tudi v notranjost držav in zunaj držav, ki so članice schengenskega prostora. Tarča notranjega mejnega nadzora so tisti nezakoniti migranti, ki jim je uspelo priti

⁴ Motiv za nastanek schengenskega območja je ekonomske narave. Zlasti transportna industrija si je prizadevala za odstranitev mejnih ovir trgovanja med državami članicami Evropskih skupnosti. To idejo je zaslediti že v Beli knjigi Evropske komisije o vzpostavitvi t. i. enotnega trga (ang. *Single Market*). Vendar države članice niso dosegle dogovora o prenosu področij, ki veljajo za občutljive domene suverenosti nacionalnih držav, na nadnacionalno raven. Med ta področja spadata zlasti nadzor nad gibanjem državljanov tretjih držav in policijsko sodelovanje. Schengenski sistem je tako pravzaprav nastal zaradi neuspeha Evropskih skupnosti, da bi vzpostavile enotni trg. Oblikovanje schengenskega območja je sprva temeljilo na medvladnem sodelovanju držav. Medvladni pristop je leta 1993 formalizirala Pogodba o Evropski uniji, ki je ustvarila t. i. tretji steber, znotraj katerega se je vprašanja, povezana s državljanji tretjih držav in policijskim sodelovanjem, urejalo medvladno. Do začetka veljavnosti Amsterdamske pogodbe je bilo vključevanje držav v schengensko območje stvar samih držav. Z Amsterdamsko pogodbo oziroma Protokolom o vključevanju schengenskega pravnega reda v okvir Evropske unije pa je schengenski pravni red (*Schengen Aquis*) postal del evropskega pravnega reda. Posledično morajo kandidatke za članstvo v Evropski uniji med drugim izpolnjevati (implementirati) zahteve schengenskega pravnega reda (Dovžan 2000; Guild 1999: 420; Staples 2000: 51).

⁵ Guiraudon/Lahav 2008: 178.

⁶ Broeders/Engbersen 2007: 1594.

⁷ Broeders 2007: 72; Broeders/Engbersen 2007: 1593.

⁸ Grabbe 2004: 505.

⁹ Schengenska ureditev uvaja poostreno kontrolo zunanje meje. S tem naj bi nastala nekakšna nova železna zavesa, ki pušča neželene ljudi zunaj obljubljenе dežele oziroma jih ne spušča noter. Če se je vprašanje varnosti v obdobju hladne vojne nanašalo na groznje, ki so jih predstavljale države in njihove oborožene sile, so poglobitna skrb schengenske ureditve posamezniki, ki naj bi se nenadzorovano priseljevali, in čezmejna kriminaliteta. To se med drugim upravičuje tako, da se porast kriminalitete deloma pripisuje nezakonitim migracijam, četudi je tovrstna vzročna zveza problematična (McCarron 1995: 401; Grabbe 2000: 498). V Evropi tradicionalno podoba zunanjega sovražnika čedalje bolj zamenjuje podoba notranjega sovražnika, zlohotnega tujca, ki se je vrnil med »nas« (Balibar 2007: 146).

¹⁰ Kakšne posledice ima lahko povečanje mejnega nadzora, je razvidno iz primera meje med Združenimi državami in Mehiko. Militarizacija meje in sploh intenzivnejše izvajanje mejnega nadzora v zadnjih 15 letih z namenom, da bi se zmanjšala prepustnost meje za nezakonito prečkanje meje, nista imela zelenega učinka. Stroški vzdrževanja meje so se radikalno povečali, obseg nezakonitega prestopanja meje pa se ni zmanjšal. Ker se je povečalo tveganje prijetja, so se spremenile strategije nezakonitega prečkanja meje. To je postalo bolj organizirano, dražje za migrante in drugače strukturirano. Iz tega razloga se je zmanjšala verjetnost prijetja oseb, ki so nezakonito prečkale mejo. Od večjega nadzora na meji so tako imeli največje koristi (dobičke) proizvajalci in posredniki pri nabavi tehnologij nadzorovanja ter organizirana kriminaliteta (Sassen 2007; Cornelius/Salehyan 2007). Ta vzorec je v kriminologiji znan kot pojav povečevanja kriminalitete zaradi izvajanja restriktivnih ukrepov, katerih namen je v tem primeru preprečevanje nezakonitih migracij. Posamezniki, ki vse težje pridobivajo dovoljenja (vizume) za zakonit vstop v državo in bivanje v njej, začnejo povpraševati po storitvah, ki jih ponujajo (organizirane) kriminalne združbe. Obenem so na tak način prisiljeni ravnati v skladu s podobo »zločinskega migranta«, ki so jo ustvarile zahodne države.

prek zidov evropske trdnjave.¹¹ Zato se uvajajo in nenehno izumljajo nove dodatne oblike mejnega nadzora. Med tovrstne »izume« je mogoče uvrstiti na primer sistem preganjanja in kaznovanja delodajalcev, ki zaposlujejo nezakonite migrante, mehanizme, ki nezakonitim migrantom onemogočajo dostop do javnih storitev, poostren policijski nadzor ali kaznovanje prevoznikov, ki niso dovolj skrbni pri preverjanju potnikov (ang. *carriers' liability*).¹² Pri tem je mogoče ugotoviti celo delno prenašanje izvajanja mejnega nadzora z države na zasebne akterje.¹³ Pomembno vlogo pri izvajanju notranjega mejnega nadzora imajo obsežni elektronski nadzorni sistemi, kot so schengenski informacijski sistem (SIS) za izmenjavo različnih podatkov o ljudeh in stvareh, Eurodac in vizumski informacijski sistem (VIS).¹⁴ Širjenje mejnega nadzora navzven pa je razvidno na primer iz sklepanja mednarodnih dogovorov, ki določajo, da smejo ena država in njene institucije izvajati funkcije mejnega nadzora za drugo državo ali celo v drugi državi.¹⁵ Na tak način nastajajo nekakšne eksternalizirane tamponske mejne cone (ang. *buffer zones*) v sosednjih državah, ki od zunaj odvrtačo neželene migracije.¹⁶

2 Posegi v zasebnost pri mejnem nadzoru

2.1 Vrste ukrepov mejnega nadzora

Zaradi varnostnih problemov, ki bi se utegnili pojaviti kot posledica odstranitve mejnega nadzora na notranjih schengenskih mejah, so bili v Sloveniji sprejeti t. i. izravnalni ukrepi za usklajeno delovanje policije, carine in pravosodnih organov

ter nujni ukrepi za obvladovanje nevarnosti terorizma, organizirane kriminalitete in nezakonitih migracij.¹⁷ Zaradi uskladitve notranjega pravnega reda s pravnim redom Evropske unije je bil v Sloveniji med drugim sprejet nov Zakon o nadzoru državne meje (v nadaljevanju ZNDM-2),¹⁸ ki v 29. členu ureja tri ukrepe mejne kontrole: kontrolo potnikov, prevoznega sredstva in stvari.

Kontrola potnikov zajema preverjanje dokumentov za prestop državne meje skupaj s preverjanjem biometričnih podatkov ter z ugotavljanjem identitete osebe, ki namerava prestopiti državno mejo, in drugih pogojev za prestop in tirlično-tehnično preverjanje osebe z odvzemom prstnih odtisov in odtisov dlani ter preverjanje drugih telesnih identifikacijskih značilnosti. Policist sme zahtevati od osebe, naj pokaže, kaj ima pri sebi. V primeru suma posedovanja prepovedanih stvari, predmetov ali zaradi ugotavljanja identitete sme policist *pregledati ali preiskati osebo*. Tovrstna preiskava ne zajema preiskave telesnih votlin.

Kontrola prevoznega sredstva zajema zunanji in notranji vidni pregled prevoznega sredstva in preiskavo prevoznega sredstva. V primeru suma, da oseba v prevoznem sredstvu prevaža prepovedane predmete ali stvari, ki bi pripomogle k ugotavljanju njene identitete ali identitete drugih potnikov, ter zaradi preprečevanja nedovoljenega vstopa v Republiko Slovenijo sme policist *preiskati prevozno sredstvo*, kar pomeni podroben pregled vseh delov, vključno z razstavljanjem posameznih delov prevoznega sredstva.

Kontrola stvari zajema kontrolo predmetov in stvari, ki jih ima oseba, ki namerava prestopiti državno mejo, s seboj ali v prevoznem sredstvu. V primeru suma, da so v predmetih ali stvareh, ki jih ima s seboj, ali v prevoznem sredstvu prepovedani predmeti ali stvari, ki bi pripomogle k ugotavljanju njene

¹¹ Ne glede na mejo se med ljudmi na eni in drugi strani meje spletajo raznolike čezmejne povezave. Med tovrstnimi povezavami so na primer transnacionalna gospodinjstva in druge transnacionalne skupnosti, digitalne transakcije, ki tvorijo elektronski prostor, se prav tako ne ozirajo na meje. Realnost meja se tako ne kaže zgolj kot linija, ki ločuje, pač pa je delno denacionalizirana meglezna zona, ki prav toliko združuje kot ločuje (Sassen 2007: 107–8).

¹² Broeders 2007: 71–3; Guiraudon/Lahav 2008: 184–8; Williams 2006: 194–5.

¹³ Rumford 2006: 158.

¹⁴ Broeders 2007: 79–87; Jerše/Mrak 2007. Glej tudi 36.a in 36.b člen Zakona o policiji (Uradni list RS, št. 107/2006 (uradno prečiščeno besedilo – UPB6); v nadalj. ZPol).

¹⁵ Združeno kraljestvo je sklenilo primer takšnega vzajemnega dogovora z Belgijo in Francijo. Leta 2004 so britanski uradniki, ki so pristojni za migracije, začeli v Lillu, Calaisu in Parizu preverjati dokumente oseb, ki so želele potovati v Veliko Britanijo. Pozneje je tovrstni nadzor vključil tudi Eurostar terminal v Bruslju. To pomeni, da se je učinkovanje britanske meje razširilo v druge države (Rumford 2008: 157).

¹⁶ Green/Grewcock 2002: 89.

¹⁷ Preprečevanje in preganjanje nezakonitih migracij je seveda legitimizirano s podobo tujca, ki se ga upodablja kot nevarnega in deviantnega »drugega«, ki državljanom prevzema delovna mesta ali parazitira na socialni državi. Ta podoba se ne ujema z družbenoekonomsko realnostjo. Nezakoniti migranti tvorijo fleksibilno in poceni delovno silo, ki opravlja določena deficitarna dela, zlasti dela, ki veljajo za umazana, ponižujoča in nevarna (*3D: dirty, demeaning and dangerous*). Države se pogosto zavedajo, da se v določenih gospodarskih panogah zaposluje tovrstno delovno silo, in v to tiho privolijo. *Castles* gre še dalje, ko trdi, da je paradoks, ki je rezultat razkoraka med podobo nezakonitega migranta in njegovim družbenoekonomskim položajem, dejanski, sicer ne odkrito deklariran, politični namen. Namen iregularizacije migrantov je po njegovem mnenju ustvarjanje transnacionalnega delavskega razreda, ki je stratificiran ne zgolj na osnovi svojih večšin in etnične pripadnosti, pač pa tudi pravnega statusa (Broeders 2007: 75).

¹⁸ Zakon o nadzoru državne meje, Uradni list RS, št. 60/2007.

identitete ali identitete drugih potnikov, sme policist *preiskati predmete ali stvari*, kar pomeni podroben pregled vseh delov skupaj z razstavljanjem posameznih delov.

2.2 Primerjava med ukrepi mejnega nadzora in primerljivimi posegi v zasebnost v kazenskem postopku

Opisani ukrepi mejne kontrole so posegi v posameznikovo ustavnopravno pravico do zasebnosti. ZNDM-2 ukrepe mejnega nadzora razlikuje glede na objekt preiskovanja (oseba – vozilo – predmet), pa tudi glede na intenzivnost poseganja v zasebnost. Tako na primer mejna kontrola potnikov obsega dva sklopa ukrepov. V prvi sklop spada preverjanje dokumentov za prestop državne meje (potnega lista ali drugega osebne dokumenta, vizuma ipd.) skupaj s preverjanjem biometričnih podatkov, ugotavljanjem identitete in drugih pogojev za prestop državne meje in tiralčno-tehnično preverjanje osebe z odvzemanjem prstnih odtisov, preverjanje drugih telesnih identifikacijskih značilnosti ter zahteva policista, naj oseba pokaže, kaj ima pri sebi. Za ta sklop ukrepov kontrole potnika ZNDM-2 ne določa posebnih pogojev, da jih policija uporabi. V drugi sklop ukrepov mejne kontrole potnika pa spada preiskava osebe. Ker po izrecni določbi ZNDM-2 tovrstna preiskava ne zajema preiskave telesnih votlin, je mogoče – *a contrario* – sklepati, da je ta ukrep po vsebini popolna osebna preiskava.

Če ureditev mejnega nadzora primerjamo z ureditvijo vsebinsko primerljivih ukrepov, ki se izvajajo v kontekstu kazenskega postopka, ugotovimo, da je zasebnost posameznika pri izvajanju mejnega nadzora veliko manj zavarovana kot pri preiskovanju in pregledanju kaznivih dejanj. Preiskava osebe ob izvajanju mejnega nadzora bi v sistemu institutov kazenskega postopka po vsebini ustrezala osebni preiskavi, ki jo Zakon o kazenskem postopku (v nadaljevanju ZKP)¹⁹ ureja v členih 214–219. Za preiskavo osebe ZNDM-2 zahteva zgolj obstoj suma posedovanja prepovedanih stvari ali pa mora biti taka preiskava potrebna zaradi ugotavljanja identitete osebe. ZKP, ki ureja osebno preiskavo kot preiskovalno dejanje v kazenskem postopku, terja predhodni obstoj znatno zahtevnejšega dokaznega standarda, tj. utemeljene razloge za sum, da je oseba storila kaznivo dejanje. Poleg tega ZKP za izvedbo osebne preiskave načeloma predvideva predhodno obrazloženo pisno odredbo sodišča, navzočnost dveh polnoletnih prič, pravico do navzočnosti odvetnika. ZKP torej namenja osebi, v katere zasebnost se posega, veliko več vsebinskih in procesnih garancij kot ZNDM-2.

Podobno velja za ukrep mejne kontrole prevoznega sredstva, ki zajema različno invazivne posege v zasebnost. Prvi sklop ukrepov mejne kontrole prevoznega sredstva obsega zunanji vidni pregled prevoznega sredstva in notranji vidni pregled prevoznega sredstva. Vidni pregled pomeni, da se pri izvajanju nadzora fizično ne vdira v vozilo. Kako intenzivno preiskovanje vozila posega v posameznikovo zasebnost, je odvisno na primer od tega, ali se vozilo zgolj opazuje od zunaj ali se preiskuje njegovo notranjost, ali se ga opazuje na zasebnem kraju ali v javnosti. Četudi se že zunanji in notranji vidni pregled vozila, ki spadata v prvi sklop ukrepov mejne kontrole prevoznega sredstva, pomembno razlikujeta po stopnji vdiranja v zasebnost, ZNDM-2 za njuno izvajanje ne določa različnih pogojev. V drugi sklop ukrepov mejne kontrole prevoznega sredstva pa spada preiskava prevoznega sredstva, ki je podroben pregled vseh delov vozila, vključno z razstavljanjem posameznih delov.

Če ukrepe mejne kontrole vozila primerjamo z vsebinsko podobnimi posegi v zasebnost, ki se lahko izvajajo v kazenskem postopku, zopet ugotovimo, da je posameznikova zasebnost pri mejnem nadzoru manj varovana. V kazenskem postopku so vsebinsko podobni naslednji posegi: varnostni pregled prevoznega sredstva iz 38. člena ZPol, pregled prevoznega sredstva iz 148. člena ZKP in hišna preiskava iz 214. člena ZKP. Varnostni pregled prevoznega sredstva, ki je urejen v 38. členu ZPol, je namenjen zagotavljanju varnosti policista in drugih oseb. Zato sme varnostni pregled vozila obsegati zgolj takšno poseganje v zasebnost, ki je nujno za ugotavljanje, ali je oseba oborožena, in da bi se ji s tem preprečilo, da bi koga potencialno napadla ali se samopoškodovala.²⁰ Nekoliko drugačen poseg v zasebnost je pregled prevoznih sredstev, potnikov in prtljage iz 148. člena ZKP. Pogoj za izvedbo tega ukrepa je obstoj neindividualiziranih razlogov za sum uradno pregonljivega kaznivega dejanja. Namen pregleda je najdba sledi ali predmetov kaznivega dejanja ali storilca. Če je pregled prevoznih sredstev, potnikov in prtljage iz 148. člena ZKP neformalizirano dejanje, ki ne zahteva določenega procesnega ravnanja, pa je hišna preiskava iz 214. člena ZKP formalno preiskovalno dejanje. Oba pa sta – za razliko od varnostnega pregleda – namenjena preiskovanju kaznivega dejanja oziroma iskanju dokaznih virov. Ločnica med posegoma je opredeljena v šestem odstavku 215. člena ZKP, ki določa, da gre za hišno preiskavo vselej, ko je vozilo namenjeno bivanju ali spanju ali ko gre za preiskavo skritih

¹⁹ Zakon o kazenskem postopku, Uradni list RS, št. 32/2007 (uradno prečiščeno besedilo – UPB4), 68/2008 (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku – ZKP-I).

²⁰ Pri opravljanju nalog, določenih z zakonom, lahko policisti v primerih, ko obstaja *verjetnost napada ali samopoškodovanja* določene osebe, opravijo varnostni pregled te osebe. Varnostni pregled obsega pregled osebe, njenih stvari in prevoznega sredstva, pri čemer se *ugotavlja, ali je ta oseba oborožena in ali ima pri sebi oziroma s sabo druge nevarne predmete* (38. člen ZPol).

prostorov prevoznega sredstva.²¹ V drugih primerih zadoščajo »razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje«. »Razlogi za sum« so tista verjetnost, ki se zahteva za začetek predkazenskega postopka. Dokaznemu standardu »razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje« je zadoščeno, že če obstaja minimalno obvestilo, ki kaže na to, da je bilo storjeno kaznivo dejanje.²² Zaradi domneve nedolžnosti policija namreč ne sme posegati v osebnostno sfero posameznika, kadar koli se ji zahoče. Ker policija nima bianko pooblastila za preiskovanje, mora biti najprej podan neki minimalni prag, na osnovi katerega lahko sploh začne preiskovati kaznivo dejanje. »Razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje« zadržijo prvi pritisk države na posameznika, ki bi ga lahko uporabila ob splošnem pooblastilu. Za vsebinsko primerljiv ukrep vidnega pregleda vozila, ki se izvaja ob mejnem nadzoru, ZNDM-2 ne določa nikakršnega standarda.

Preiskava prevoznega sredstva kot ukrep mejne kontrole je po vsebini primerljiva s hišno preiskavo v kazenskem postopku. Razlika med skritimi prostori prevoznega sredstva in deli prevoznega sredstva, ki so vidni prostemu očesu, je v tem, da posameznik na skritih prostorih upravičeno pričakuje večjo zasebnost kot na delih vozila, ki so po naravi stvari izpostavljeni. Po ZNDM-2 sme policija celovito preiskati prevozno sredstvo že v primeru suma, da oseba v prevoznem sredstvu prevaža prepovedane predmete ali stvari, ki bi pripomogle k ugotavljanju njene identitete ali identitete drugih potnikov, ter zaradi preprečevanja nedovoljenega vstopa v Slovenijo. Varovanje zasebnosti posameznika pri hišni preiskavi v kazenskem postopku je bistveno večje kot pri ukrepu mejnega nadzora. V kazenskem postopku

²¹ Vrhovno sodišče RS v obrazložitvi sodbe št. *I Ips 210/98* (z dne 11. 12. 2002) pravi, da pregled obsega vizualno kontrolo pregledanega objekta. Izključuje odpiranje in preiskovanje notranjih delov vozila in prtljage, odstranjevanje raznih avtomobilskih delov, prelaganje stvari in podobno. V naštetih primerih gre za preiskovanje in s tem za globlji poseg v posameznikovo pravico do zasebnosti, ki je dovoljen le na podlagi odredbe sodišča in pod pogoji, ki jih določa procesni zakon.

Višje sodišče v Ljubljani pa je v sodbi št. *I Kp 1717/2004* (z dne 5. 5. 2005) zapisalo, da ne gre za preiskovanje skritih prostorov avtomobila, za kar je potrebna posebna sodna odredba, če je bil avtomobil pregledan samo vizualno, oškodovanec sam pa je odprl prtljažnik, pokrov motorja in pokrov predala pri sovoznikovem sedežu v avtomobilu, pa tudi njegova sopotnika sta sama pokazala vsebino svojih nahrbtnikov.

²² »[R]azlogi za sum temeljijo po ustaljenem razumevanju, ki se je izoblikovalo v praksi organov pregona in sodišč, na minimalnem obvestilu.« (53. točka odločbe Ustavnega sodišča RS št. U-I-25/95 z dne 27. 11. 1997, Uradni list RS, št. 5/98 in OdlUS VI, 158). Tej stopnji verjetnosti je zadoščeno že, če pride policija do obvestila, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, če je storilec dejanja neznan, ali do obvestila, da je določena oseba storila takšno kaznivo dejanje (Dežman/Erbežnik 2003: 548).

se pred posegom v zasebnost ne zahteva zgolj zahtevnejšega dokaznega standarda, pač pa je zasebnost varovana pred samovoljnimi posegi še z drugimi procesnimi mehanizmi.

Ukrepe mejne kontrole, za katere je iz ZNDM-2 mogoče sklepati, da veljajo za bolj invazivne (pregled ali preiskava osebe, preiskava vozila, preiskava stvari), se izvaja ob skoraj enakih pogojih, tj. obstoj suma posedovanja oziroma prevažanja prepovedanih predmetov ali zaradi ugotavljanja identitet. Kazensko procesno pravo pozna razmeroma natančno gradacijo dokaznih standardov. Dokazni standardi so izpeljava ustavnega načela sorazmernosti, kar pomeni, da mora biti invazivnost posega v sorazmerju z dokaznim standardom, ki je pogoj za sam poseg: bolj kot je poseg invaziven, večja stopnja suma se zahteva. Smisel dokaznih standardov je preprečevanje čezmernih in samovoljnih posegov države v osebnostno celovitost in druge človekove pravice in temeljne svoboščine posameznikov. Obstajajo verjetnosti oziroma sum zelo različnih kvalitiet. Zgolj o sumu govori ZKP v prvem odstavku 265. člena.²³ V obrazložitvi odločbe št. *Up-13/94* je Ustavno sodišče zapisalo, da ZKP pozna različne stopnje verjetnosti, izraz »sum« pa označuje eno najnižjih stopenj verjetnosti oziroma dvoma.²⁴ V kazenskem postopku se za vsebinsko podobne posege v zasebnost zahteva bistveno zahtevnejši standard.

Razlika med poseganjem v zasebnost pri mejnem nadzoru in v kazenskem postopku je tudi v postopku odločanja o tovrstnih posegih. Primerljive posege, ki so urejeni v ZKP, praviloma odredi sodišče na obrazložen predlog tožilstva ali policije. Sodišče odloča o odreditvi posega na kontradiktornem naroku in izda obrazloženo odločbo. Podrobna določitev pogojev za zakonito poseganje v zasebnost in postopka odločanja je odraz ustavne zahteve po določnosti zakona, da mora biti poseganje v ustavne pravice urejeno določno in nedvoumno. Zakonska ureditev mora biti taka, da izključuje možnost arbitrarnega ravnanja države. Poleg predvidljivosti mora zakonska ureditev zagotavljati zlasti učinkovit pravni nadzor ter ustrezna in učinkovita sredstva zoper zlorabo.

2.3 Utemeljeno pričakovanje zasebnosti pri mejnem nadzoru

Če torej ureditev ukrepov mejnega nadzora, ki posega jo v zasebnost posameznika, primerjamo z ureditvijo vse-

²³ Če nastane sum, da je pri obdolžencu zaradi trajne ali začasne duševne bolezni, začasne duševne motnje ali duševne zaostalosti ali zaradi kake druge trajne in hude duševne motenosti prištevnost izključena ali zmanjšana, se odredi psihiatrični pregled obdolženca (265. člen ZKP).

²⁴ 10. točka odločbe št. *Up-13/94* z dne 8. 6. 1995, OdlUS IV, 128.

binsko primerljivih posegov v ZKP in ZPol, ugotovimo, da ima posameznik, v čigar zasebnost se posega, pri mejnem nadzoru veliko manj vsebinskih in procesnih jamstev kot pri vdorih v zasebnost, do katerih prihaja v kontekstu kazenskega postopka. To logično pomeni manjše varstvo pred samovoljnimi posegi v zasebnost in manjši nadzor nad možnimi zlorabami. Vendar bi tovrstna izjema utegnila biti ustavno-pravno dopustna v luči pojmovanja utemeljenega pričakovanja zasebnosti. Na tak način pravico do zasebnosti razume tudi Ustavno sodišče RS. Ustava namreč zagotavlja pravico do zasebnosti, vendar tega koncepta ne opredeljuje natančneje.²⁵ Pravica do (nedotakljivosti) zasebnosti vzpostavlja posamezniku krog intimnega lastnega delovanja, kjer sme z garancijo države sam odločati o tem, katere posege vanj bo dopustil. Zasebnost je bolj ali manj sklenjena celota človekovih ravnanj in ukvarjanj, občutij in razmerij, za katero je značilno in konstitutivno, da si jo oblikuje in vzdržuje sam ali sam z najbližjimi, s katerimi živi v intimni skupnosti, in da v njej biva z občutkom varnosti pred vdorom javnosti ali kogar koli nezaželenega. Predmet z Ustavo RS varovane zasebnosti je opredeljen funkcionalno in prostorsko: zasebna je lahko zadeva glede na svojo vsebino ali glede na prostor, kjer se odvija. Pred razkritjem so varovane posameznikove osebne zadeve, ki jih ta želi ohraniti skrite in ki po naravi stvari ali glede na moralna in drugače ustaljena pravila ravnanja v družbi veljajo za take (na primer spolno življenje, zdravstveno stanje, zaupni pogovori med bližnjimi, dnevniški zapisi). Posameznik je *pred razkritjem svojega ravnanja varovan tam, kjer utemeljeno pričakuje, da bo sam*. Njegovo domovanje je prvi, ne pa edini tak kraj. Varovan je na vsakem kraju, kjer lahko *utemeljeno in s tem razvidno za druge pričakuje, da ne bo izpostavljen očem javnosti*.²⁶

V odločbi U-I-25/95, v kateri je Ustavno sodišče ugotovilo, da je bila ureditev prikritih preiskovalnih ukrepov v Zakonu o kazenskem postopku iz leta 1994 v neskladju z ustavo, in jo je zato razveljavilo, je Ustavno sodišče natančno opredelilo koncept zasebnosti. Pri tem se je naslonilo na sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice in Vrhovnega sodišča Združenih držav. Ustavno sodišče je zapisalo: »Po sodni presoji Evropskega sodišča za človekove pravice je zasebnost pogosto razumljena kot varstvo osebe v njenem bivalnem prostoru, kot obsežna negativna pravica varstva posameznika zoper posege države ali tretjih v njegovo zasebno sfero,

osebno in dostojanstvo. Na konferenci nordijskih pravnikov v Genfu leta 1967 so pravico posameznika v sferi zasebnosti opredelili prek poseganja vanjo. Kot poseg v zasebnost so opredelili 'poseganje v zasebno in družinsko življenje ter dogajanje v domu, kot poseg v telesno in duševno nedotakljivost ali moralo in duševno svobodo, poseg zoper čast in dobro ime, odkrivanje neugodnih okoliščin iz zasebnega življenja, zasledovanje, opazovanje, prisluškovanje in sumničenje, zlorabo pisnih ali ustnih zasebnih sporočil, pridobivanje informacij, ki pomenijo poklicno skrivnost'. Prek pojma 'zasebnost' naj bi bila varovana tista sfera posameznikovega življenja, ki drugih ne zadeva in glede katere se prizadeti sam odloči, ali bo iz nje izstopil ali ne.«²⁷ Ustavno sodišče se je sklicevalo na prakso ameriškega Vrhovnega sodišča in zapisalo: »Po 'konceptu pričakovanja zasebnosti', ki ga zastopa v svojih odločitvah Vrhovno sodišče ZDA, z vidika varstva zasebnosti ni bistveno, kje so prisluškovalne naprave nameščene, zunaj ali znotraj prostora, bistveno je, ali je oseba v določenem prostoru lahko računala, da ji je zagotovljena zasebnost. Pri tem sodišče tehta dva elementa: pričakovanje zasebnosti in upravičenost pričakovanja. Za poseg v zasebnost gre po navedenem konceptu takrat, ko se človek nahaja v prostoru, kjer upravičeno pričakuje, da bo sam. Tako je dom po navadi prostor, kjer človek pričakuje zasebnost, vendar izjave, ki jih je izpostavil tretjim, niso zavarovane, ker ni izrazil namere, da jih bo obdržal zase. Po drugi strani pa pogovori na prostem niso zavarovani pred prestrezanjem, saj bi bilo takšno pričakovanje zasebnosti s stališča družbe neupravičeno. Kar oseba vede izpostavi javnosti, pa čeprav na svojem domu ali v pisarni, torej po konceptu pričakovanja zasebnosti ni predmet varstva. Kar pa skuša ohraniti kot zasebno, čeprav na javnosti dostopnem mestu, pa je lahko predmet ustavnega varstva: za poseg v zasebnost gre samo takrat, ko se človek nahaja v prostoru, kjer upravičeno pričakuje, da bo sam.«²⁸

Pri prečkanju meje je utemeljeno pričakovanje zasebnosti bistveno manjše kot na primer v lastnem domu, pa tudi kot v javnem prostoru. Pri prehodu državne meje velja, da ima posameznik manjše upravičeno pričakovanje zasebnosti, saj je posebna ureditev mejnega režima posamezniku vnaprej razvidna. Domneva se, da se tisti, ki se odloči prečkati mejo, zaveda, da utegne biti pri tem podvržen določenemu posegu v zasebnost, ker ga o tem vnaprej obveščajo različni znaki in napisi na meji, ki opozarjajo, da mejo nadzorujejo kamere in policija. Pri prehodu državne meje torej velja, da posameznik praviloma ne more upravičeno pričakovati toliko zasebnosti, kot je lahko pričakuje sicer, ko je že na ozemlju države. Domet

²⁵ Ustava Republike Slovenije v 35. členu določa, da je zagotovljena nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic. V 36. členu še posebej ureja nedotakljivost stanovanja, v 37. členu zagotavlja varstvo tajnosti pisem in drugih občil, v 38. členu pa varstvo osebnih podatkov.

²⁶ 20. točka odločbe št. U-I-272/98 z dne 8. 5. 2003, Uradni list RS, št. 48/03 in OdlUS XII, 42.

²⁷ 38. točka odločbe št. U-I-25/95 z dne 27. 11. 1997, Uradni list RS, št. 5/98 in OdlUS VI, 158.

²⁸ 38. točka odločbe št. U-I-25/95.

ustavne pravice do zasebnost je na meji omejen.²⁹ Če se torej posameznik odloči prečkati mejo, se morebiti celo lahko domneva, da je vnaprej privolil v možnost določenega (sorazmernega) poseganja v svojo zasebnost.

3 Mejni nadzor v notranjosti države

Ker izvajanje nadzora zgolj na fizični meji domnevno ni dovolj učinkovito, država širi mejni nadzor navznoter. Iz 35. člena ZNDM-2, ki ima naslov »ukrepi v notranjosti«, izhaja, da bo policija lahko zgoraj opisane ukrepe mejnega nadzora izvajala ne le na meji, pač pa tudi znotraj države. V tej določbi je namreč zapisano, da lahko policisti opravijo kontrolo potnikov, prevoznega sredstva in stvari zaradi preprečevanja nedovoljenega vstopa in bivanja na ozemlju Republike Slovenije ter preprečevanja in odkrivanja čezmejne kriminalitete na *mednarodnih prometnih povezavah in objektih, pomembnih za čezmejni promet*, če to opravičujejo varnostne razmere. Za mednarodne prometne povezave in objekte, pomembne za mednarodni promet, pa veljajo avtoceste, počivališča, avtobusne in železniške postaje z mednarodnimi povezavami in drugi podobni objekti ali povezave. Pojem je toliko nedoločen, da posameznik ne more vnaprej predvideti, katere povezave in objekti so pomembni za čezmejni promet, kaj šele da bi bili kot taki označeni. Tovrstna ureditev je zato v nasprotju s konceptom zasebnosti, kot ga je oblikovala ustavnosodna presoja.

Mejni nadzor se tako ne izvaja več na predvidljivih in fiksnih točkah ali linijah (označenih državnih mejah in mejnih prehodih), pač pa postaja vse bolj nepredvidljiv in razpršen. Odstranitev notranjih meja je prinesla deteritorializiran mejni

²⁹ To pa seveda ne pomeni, da se sme pri izvajanju mejnega režima posegati v zasebnost posameznikov brez upoštevanja ustavnopravnega načela sorazmernosti. V ameriški sodni praksi so preiskave na meji izjema od zahteve četrtega amandmaja, da mora pred preiskavo biti podan utemeljen sum (ang. *probable cause*). Ta izjema je toliko stara kot sam četrti amandma in je zgodovinsko nastala zaradi preprečevanja tihotapstva. Preiskave na meji veljajo za razumne v luči ustavnopravne analize, ker oseba ali stvar vstopi v državo ali izstopi iz države. Za rutinske preiskave na meji se ne zahteva obstoj utemeljenega suma, za temeljitejšje preiskave pa se tudi pri izvajanju mejnega nadzora zahteva obstoj razumnega suma (ang. *reasonable suspicion*), vendar še vedno manj od utemeljenega suma (Adams 2005: 354–5; Gilmore 2007: 764–6).

Ta izjema meje potrjuje *Balibarjevo* ugotovitev, da so meje območja »brez pravic«, v katerih so zagotovljene osebne svoboščine in pravice ukinjene, v katerih so tujci nedržavljeni in izobčenci. Meje so skrajni primer povsem antinomistične institucije. So kraj, na katerem se celo v najbolj demokratičnih državah status državljan znova izenači s statusom »subjekta« in na katerem se politična participacija umakne vladavini policije. Meje so zato absolutno nedemokratične institucije (Balibar 2007: 132–5).

nadzor, ki se izvaja povsod; četudi je nadzor na notranjih mejah izginil, meja učinkuje povsod. Odstranitev fizičnih meja med državami članicami in vidne kontrole na njih dejansko prinaša okrepitev nevidnih meja, ki jih zaznamuje okrepitev notranjega nadzora, ki obenem radikalno spreminja pojmovanje zasebnosti.

Določba 35. člena ZNDM-2 dejansko uvaja režim mejnega nadzora na celotnem ozemlju države. Vlada Republike Slovenije se je v obrazložitvi predloga ZNDM-2 sklicevala na geografske značilnosti države in njeno majhnost, zaradi česar naj bi bilo na podlagi izkušenj jasno, da državne meje ni mogoče uspešno nadzorovati samo na območju ob mejni črti in na mejnih prehodih, temveč so nujni tudi določeni ukrepi v notranjosti države. Podobno ureditev naj bi imeli Avstrija in Nemčija, saj poznata določeno »obmejno območje«, kjer lahko policisti izvajajo ukrepe na enak način kot ob sami mejni črti. Za Slovenijo naj bi bila sprejemljiva primerjava z deželo Bavarsko, ki je v deželni zakonodaji v celoti opredeljena kot mejno območje in policistom daje pooblastila za učinkovit nadzor državne meje na njenem celotnem območju. V obrazložitvi je še zapisano, da je predlog ZNDM-2 sledil interesu države, da učinkovito nadzoruje državno mejo, na drugi strani pa, da v notranjosti države omejuje pooblastila policije, ki so tako ožja kakor na sami meji, poleg tega so vezana zgolj na mednarodne prometne povezave in objekte, pomembne za čezmejni promet.³⁰

Vendar ta utilitaristični argument ne bi smel tako na široko odpreti vrata možnosti samovoljnega izvajanja mejnega nadzora v notranjosti države. To kaže na primer utemeljevanje nizozemskega sodišča. Nizozemska mejna policija je ugotavljala identitete potnikov na mednarodnem vlaku, ki vozi med Brusljem in Amsterdamom. Ta poseg v zasebnost je policija izvajala med postajo Roosendaal, ki je prva postaja, ko vlak vstopi na Nizozemsko, in postajo v mestu Rotterdam. Namen tovrstnih kontrol istovetnosti je bila izsleditev tujcev, ki so nezakonito vstopili na ozemlje države. Sodišče je odločilo, da se lahko tovrstno preverjanje identitet izvaja, ko vlak vstopi v državo in ko ni nikakršne možnosti oziroma je ta možnost zelo majhna, da bi se med potnike, ki so prestopili mejo, že pomešali notranji potniki. Namen zahteve, da se tovrstni nadzori izvedejo kar najhitreje po vstopu vlaka na državno ozemlje, je v preprečevanju, da preverjanje identitet ne bi temeljilo zgolj na golem sumu nezakonitega bivanja.³¹ Poseganje v zasebnost velja za mejni nadzor, le če se izvaja na posameznikih ali stvarih, ki so pravkar prečkali mejo, ne pa na populaciji na sploh. Izjema meje je posledica tehtanja med posameznikovim interesom po varovanju zasebnosti in državnim interesom, da preprečuje nezakonite vstopo v državo, pri katerem je preteh-

³⁰ Predlog ZNDM-2, Poročevalec DZ, št. 24/2007 (3. 4. 2007), s. 31.

³¹ Staples 2000: 59–60.

tal slednji. Ohlapnejši pogoji za zakonito poseganje v zasebnost pri mejnem nadzoru so zato dopustni zgolj v primerih, ko je gotovo, da so osebe ali stvari pravkar prečkale mejo, ne pa pri naključnih ustavitvah kjer koli na ozemlju države.

V ameriški sodni praksi se je za preprečevanje možnosti samovoljnih posegov v zasebnost pri izvajanju notranjega mejnega nadzora oblikoval koncept *funkcionalnega ekvivalenta meje* (ang. *functional equivalent of the border*). Da bi učinkoviteje preprečevala nezakonito priseljevanje, je vlada Združenih držav uvedla mejno nadzorovanje tudi na območjih, kjer ni fizične meje. INS (*Immigration and Naturalization Service*) je tako smela brez obstoja kakršnega koli dokaznega standarda, da je v vozilu skrita oseba, preiskati katero koli vozilo, ki je bilo na kateri koli cesti na območju, ki se je raztezalo 100 milj (tj. prib. 161 km) od zunanje meje Združenih držav v notranjost. Vrhovno sodišče Združenih držav se je v zadevi *Almeida-Sanchez v. United States*³² ukvarjalo z vprašanjem zaščite, ki jo pravica do zasebnosti iz četrtega amandmaja k ameriški ustavi³³ jamči posameznikom, ki so sicer blizu meje, vendar ne ob samem prečkanju meje. V tej zadevi je policija ustavila vozilo, ki ga je vozil *Condrado Almeida-Sanchez* po cesti *Route 78* na jugu Kalifornije. Čeprav ni imela niti odredbe za preiskavo niti ni bil podan utemeljen sum (ang. *probable cause*), je policija preiskala avtomobil, pri čemer je v njem iskala ljudi, ki bi utegnili skriti nezakonito prečkati državno mejo. Skritih pribežnikov ni našla, pač pa je našla marihuano, ki je bila skrita pod zadnjim sedežem avtomobila. Ta najdba je bila podlaga za popolno preiskavo vozila, v katerem so našli 73 kg droge. Vrhovno sodišče je odločilo, da je bila preiskava vozila v nasprotju s četrtem amandmajem, ker je bila opravljena brez privolitve oziroma brez predhodnega obstoja utemeljenega suma. Po mnenju sodišča preiskava avtomobila ni bila izvedena kot mejna kontrola, ker ni bila opravljena na kraju, ki bi ga bilo mogoče označiti kot funkcionalni ekvivalent meje. Funkcionalni ekvivalent meje je namreč lahko zgolj kraj, kjer je razumno gotovo, da so vse osebe, ki so tam, pravkar vstopile v državo (ang. *where it is reasonably certain that all persons present have just entered the United States*). To je na primer stičišče več cest, ki potekajo od meje, kjer zaradi odsotnosti lokalnega prometa ni razumno, da bi bila na cesti tudi vozila, ki niso prečkala meje. Primer funkcionalnega ekvivalenta meje je tudi letališče, ki je sicer v notranjosti države, vendar je to prva učinkovita točka vstopa v državo.³⁴

³² 413 U.S. 266 (1973).

³³ Četrti amandma Ustave Združenih držav določa: »The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.«

³⁴ Rivers 1981.

4 Odsotnost fizičnega vdora v zasebnost pri izvajanju mejnega nadzora

Učinkovito, hitro in obsežno izvajanje notranjega mejnega nadzora, ki ni fiksiran na določenih krajih, pač pa je premičen, je postalo mogoče z moderno tehnologijo. Sedmi odstavek 29. člena ZNDM-2 tako določa, da sme pri opravljanju kontrole potnikov, kontrole prevoznega sredstva in kontrole stvari policist uporabljati ustrezne tehnične pripomočke.

Poleg številnih zahtev, ki so jih morale izpolniti države, je vstop v schengensko območje prinesel tudi znatna finančna sredstva za nabavo sodobne tehnologije, ki se jo uporablja pri mejnem nadzoru, zlasti v povezavi s preprečevanjem nezakonitih migracij. Tovrsten tehnični pripomoček je na primer t. i. »schengen bus«, ki ima najnovejšo računalniško opremo, napravo za odkrivanje ponarejenih osebnih dokumentov ali denarja in drugo opremo.³⁵ Za izvajanje nadzora na avtocestah in počivališčih je odgovorna specializirana enota za nadzor državne meje. Ta ima civilna vozila, s katerimi se vozijo po avtocestah in iščejo sumljiva vozila. Takšno vozilo usmerijo do počivališča, kjer jih čaka schengen bus, ki je opremljen z detektorji za mamila, eksplozive in radioaktivne snovi, s posebnimi kamerami, s katerimi lahko pogledajo v najbolj skrite koticke vozil, nočnimi opazovalnimi pripomočki in napravo, s katero lahko preverijo vsebnost ogljikovega dioksida v zaprtih tovarnjakih. Če je previsoka, to lahko pomeni, da se v njih skrivajo ilegalni migranti.³⁶ S takšno napravo je torej mogoče preiskati skriti prostor vozila brez fizičnega vdora. Policisti lahko preiščejo notranjost vozila, sicer izključno glede vsebnosti ogljikovega dioksida, pri čemer ves čas stojijo zunaj vozila. Fizično odprejo vozilo šele, če je koncentracija ogljikovega dioksida visoka, saj iz tega sklepajo, da se v vozilu skrivajo ljudje.

Značilnost tovrstnega poseganja v zasebnost je, da se zdi nevsiljiv in omejen. Nevsiljiv, ker policistom ni treba fizično prebrskati ali celo razstaviti vozila. Omejen, ker je na tak način mogoče zaznati zgolj koncentracijo ogljikovega dioksida v notranjosti vozila, ne pa tudi druge vsebine vozile. Vendar nevsiljivost in omejenost posega ne zmanjšujeta invazivnosti vdora v zasebnost. Z vidika poseganja v utemeljeno pričakovanje zasebnosti ni razlike med navadno hišno preiskavo, ko policisti aktivno preiščejo prostor, in situacijo, ko s posebno napravo od zunaj zaznajo, ali je v prostoru določen obremenilni predmet ali človek. Nedopustnost posegov v zasebnost namreč ni v fizičnem vdoru, ampak v kršitvi pravice do za-

³⁵ Broeders/Engbersen (2007: 1593) tovrstno tehnologijo imenujeta »orožje za množično odkrivanje« (ang. *weapons of mass detection*).

³⁶ Utenkar 2007: 13; Žist 2007: 4.

sebnosti. Fizično motenje posesti ni bistven element nezakonega vdora v zasebnost, saj gre pravica do zasebnosti ljudem, ne pa prostorom.³⁷ V nasprotnem primeru bi se z razvojem tehnologije, s katero postaja mogoče nevsiljivo in tiho posegati v vse več razsežnosti zasebnosti posameznikov, postopoma zmanjševal standard varovanja pravice do zasebnosti.

Koncept utemeljenega pričakovanja zasebnosti vsebuje dva vidika zasebnosti: individualnega in družbenega. Tudi če je mogoče argumentirati, da posamezniki zasebnost drugače vrednotijo, ker je njihovo subjektivno pričakovanje zasebnosti manjše zaradi zavedanja prisotnosti novih tehnologij nadzorovanja, varovanje zasebnosti še nadalje služi drugim kritičnim interesom svobodne in demokratične družbe, ki so onstran interesov konkretnega posameznika.³⁸ Zato je potrebna previdnost, ko tehnološke inovacije spodkopavajo uveljavljeno raven zasebnosti, posebej ko tehnologija ni zgolj sredstvo poseganja v zasebnost, pač pa postaja del življenjskega okolja in načina življenja.

Več posluha za tovrstne posege v zasebnost brez fizičnega vdora je sicer zaslediti v ameriški sodni praksi. Vrhovno sodišče Združenih držav je na primer v obrazložitvi odločitve v zadevi *United States v. Knotts* (1983)³⁹ zapisalo, da četrti amandma ne prepoveduje policistom, da ojačijo svoje prirodne zaznavne zmožnosti.⁴⁰ »A *maiori ad minus* velja, da če policist obremenilna dejstva zazna s svojimi naravnimi čutili, to

ni preiskava.«⁴¹ A četudi velja, da sme policija povečati svoje čutilne sposobnosti, bi v tem primeru lahko neovirano prisluškovali brez odredbe, ker je konec koncev tudi prisluškovanje samo ojačitev naravnih slušnih zmožnosti. Svoja čutila lahko policisti ojačijo le do tiste meje, ko s tem ne kršijo posameznikovega razumnega pričakovanja zasebnosti. V zadevah, v katerih je ameriška sodna praksa dopustila povečanje čutnih zaznav policije z različnimi napravami in pripomočki, je to utemeljila z nizko stopnjo utemeljenega pričakovanja zasebnosti v določenih okoliščinah. To pomeni, da bi policija iste podatke lahko zbrala tudi z naravnimi čutili, naprave in pripomočki pa so v danih primerih zgolj prispevali k učinkovitosti in hitrosti zaznavanja.⁴² V nasprotnem primeru si morajo policisti zagotoviti odredbo za hišno preiskavo in morajo izkazati predhodno obstoj ustreznega dokaznega standarda, da je sporni predmet na primer v osumljenčevem stanovanju.

pridobljeni na podlagi nadzora z radijskim oddajnik, za katerega policija ni imela sodne odredbe. V zadevi *Knotts* je bilo Vrhovnemu sodišču torej zastavljeno vprašanje, ali je sledenje vozilu s pomočjo radijskega oddajnika, ki je nameščen v vozilu, preiskava v smislu četrtega amandmaja. Vrhovno sodišče je menilo, da to ni preiskava. Z uporabo naprave je policija zgolj sledila poti avtomobila, ki se je vozil po javnih cestah. Oseba nima razumnega pričakovanja zasebnosti glede poti, ki jo opravi z avtomobilom po javnih cestah. Oseba utemeljeno pričakuje zasebnost v skritih prostorih avtomobila, ne pa glede vizualnega opazovanja vozila z javnega mesta. Dejstvo, da se policija ni zanašala zgolj na lastno vizualno opazovanje, pač pa je uporabilo napravo za sledenje, ne vpliva na pravno presojo zadeve. Policija namreč sme povečati svoje zaznavne zmožnosti s pomočjo znanosti in tehnologije. Naprava je bila v osnovi uporabljena za sledenje poti vozila, ni pa razkrila podatkov, ki sicer ne bi bili vidni tudi golemu očesu.

⁴¹ Zupančič s sodel. 2000: 359.

⁴² V zadevi *California v. Ciraolo*, 476 U.S. 207 (1986), so policisti brez odredbe za preiskavo iz letala posneli osumljenčev posest. Vrhovno sodišče Združenih držav je odločilo, da preiskava ni bila v nasprotju s četrtem amandmajem k ameriški ustavi. Osumljenčev pričakovanje, da je njegova posest zavarovana pred tovrstnimi posegi, ni bilo utemeljeno, saj bi se vsakdo lahko peljal po njegovem zračnem prostoru in pogledal dol ter videl, kar so videli policisti. V primerih *Florida v. Riley*, 488 U.S. 445 (1989), in *United States v. Place*, 462 U.S. 696 (1983), je sodišče presodilo, da policiji ni potrebna odredba za preiskavo, kadar psi na letališčih prevahajo prtljago. Kdor potuje z letalom, se zaveda, da najverjetneje utegne njegovo prtljago prevahati policijski pes. Zato se ne more sklicevati, da v tem obsegu utemeljeno pričakuje zasebnost na vsebini svoje prtljage. Odločitev v zadevi *United States v. Place* je sodišče utemeljilo tudi z argumentom, da preiskava s psom ne razkrije stvari, ki niso zasebno obremenjujoče. Ta način preiskave je mnogo manj vsiljiv in bolj omejen od tipične preiskave, saj preiskava s psom odkrije ali ovrže zgolj prisotnost mamil in nič drugega. V zadevi *Dow Chemical Co. v. United States*, 476 U.S. 227 (1986), je preiskava obsegala prelet posestva z letalom in njegovo podrobno fotografiranje. Sodišče je menilo, da v tem primeru policija ni toliko ojačila svojih čutov, da bi bila kršena pravica do zasebnosti.

³⁷ »The Fourth Amendment protects people, not places.« (Katz v. *United States*, 389 U.S. 347 (1967)).

³⁸ Vse večje omejevanje zasebnosti naj bi imelo naslednje posledice: (a) zaviralo naj bi politično nestrinjanje; (b) zaviralo naj bi svobodo govora, (b) spodbujalo naj bi rasno in versko profiliranje oziroma diskriminacijo, ki je usmerjena zoper določeno skupino, četudi ni dokazov, da so njeni posamezni člani storili kaj prepovedanega; (d) nesorazmerno bolj naj bi prizadelo prebivalce, ki imajo nižje dohodke, saj ti v večji meri uporabljajo javne prostore, ki so najbolj podvrženi nadzorovanju; (e) privedlo naj bi do sprejemanja nadzorovanja, saj bi manjše subjektivno pričakovanje zasebnosti zaviralo ljudi pri tem, da bi problematizirali vse večje nadzorovanje; (f) zaradi skrivne narave novih tehnologij nadzorovanja naj bi bilo tudi težje ugotavljati odgovornost uradnih oseb za zlorabe (Cockfield 2007: 52).

³⁹ 460 U.S. 276 (1983).

⁴⁰ V zadevi je policija imela razloge za prepričanje, da Armstrong kupuje kloroform, ki naj bi ga uporabljal za izdelavo prepovedanih drog. Policija v Minnesoti je v dogovoru s prodajalcem kloroforma namestila radijski oddajnik v snov, ki jo je Armstrong kupil. Vozilu, v katerem je bil kloroform, je policija tako sledila s pomočjo signalov, ki jih je oddajal radijski oddajnik, in tako izsledila, da je kloroform pristal v osamljeni koči v Wisconsinu. Po treh dneh vizualnega nadzorovanja koč je policija pridobila odredbo za hišno preiskavo, pri kateri je našla kloroform, laboratorij za izdelavo drog in kemikalije za izdelavo amfetaminov. Obdolženec je trdil, da bi morali biti na tak način najdeni dokazi izločeni, ker so bili

Če pa policija uporablja schengenski kombi, da od zunaj ugotavlja, ali so v skritih delih vozila ljudje, na tak način pridobiva podatke, ki ji jih brez naprave ne bi uspelo zaznati z lastnimi čuti. Z uporabo tehnologije torej zaobide dana pravila, ki urejajo poseganje v zasebnost na ozemlju države. Brez odredbe za preiskavo oziroma ob odsotnosti zahtev, ki izjemoma dopuščajo preiskavo brez predhodne sodne odredbe, posega v pričakovanje zasebnosti, ki je na skritih delih vozila utemeljeno. Ureditve in praksa izvajanja notranjega mejnega nadzora, ki zajema poseganje v utemeljeno pričakovanje zasebnosti na skritih delih vozila praktično kjer koli na ozemlju države, torej pomembno odstopata od ustavnopravnih standardov, ki veljajo za primerljive posege v pravico do zasebnosti. Zato sta z ustavnega vidika sporna.

5 Nadzorovanje migracij v družbi nadzora

Mejni nadzor ne izginja, pač pa se njegova teritorialna dimenzija spreminja. Genealogija meje kaže, da mejni nadzor ni več pretežno prostorsko fiksen, pač se deteritorializira. *Balibar* ugotavlja, da meje novih politično-ekonomskih entitet, pri katerih se skuša ohraniti funkcije suverenosti nacionalnih držav, niso več na zunanjih robovih ozemelj. Meje so razpršene po malem povsod, kjer prihaja do pretoka podatkov, ljudi in stvari ter kjer je ta pretok nadzorovan, na primer v kozmopolitskih mestih. Na ta način meje niso na obrobju, temveč v samem središču.⁴³

Tovrstna deteritorializirana meja je pomembna za nadzorovanje različnih akterjev, katerih skupna značilnost je mobilnost. Mobilnost pa naj bi bila vir družbene in politične negotovosti. *Negri* in *Hardt* ugotavljata, da sta mobilnost in migracija delovne sile skozi zgodovino moderne dobe minimalna disciplinarne razmere, v katere so prisiljeni delavci. Zato je oblast proti tej mobilnosti uporabljala najskejnejše nasilje. Mobilnost in masovno delavsko nomadstvo namreč vedno izražata zavračanje in iskanje osvoboditve, upor proti grozljivim razmeram izkoriščanja ter iskanje svobode in novih razmer za življenje.⁴⁴

Nacionalne države in nadržavne entitete obračunavajo s to mobilnostjo nasilno in invazivno. *Green* in *Grewcock* sta celo mnenja, da gre pri nadzorovanju, preprečevanju in preganjanju nezakonitih migracij za sistemsko nasilje. Vojna zoper tujce, ki so nezakonito vstopili ali nezakonito bivajo v EU, je osrednjega pomena za ustvarjanje ideologije, koherentne EU.⁴⁵

Vendar tovrstni poskusi preprečevanja mobilnosti niso uspešni, saj so meje nacionalne suverenosti rešeta, vsak poskus popolne regulacije pa naleti na silen pritisk. Gledano negativno, želje po svobodnem gibanju potiska dezertacija iz bednih kulturnih in materialnih pogojev imperialne reprodukcije; gledano pozitivno pa bogastvo želje ter akumulacija ekspresivnih in produkcijskih zmožnosti, ki so jih sprožili procesi globalizacije.⁴⁶ *Mezzadra* meni, da mora biti pri razumevanju migracij v ospredju subjektiviteta migrantov, kar pa za neoliberalne poglede na ta pojav ne velja. Ti pogledi predstavljajo telesa migrantov kot preprost objekt, ki ga privlači globalna mobilizacija kapitala. Ta pristop je med drugim razviden iz uporabe naturalističnih metafor, kakršni sta na primer »valovi migrantov« ali »poplava migracij«. Na predstavi, da so migracije objektivni proces, ki ga ne določajo dejavnosti subjektov, temeljijo migracijske politike, ki si prizadevajo vplivati na dejavnike, ki domnevno bodisi zavirajo bodisi spodbujajo (določene) migracije. Zato *Mezzadra* oblikuje koncept pravice do pobega, s katerim želi poudariti elemente subjektivitete, ki prežema migracijska gibanja. Ta so po njegovem mnenju prava družbena gibanja. Da migracije obstajajo, mora posameznik najprej sprejeti individualno odločitev, da bo zapustil določeno polje dominacije in eksploatacije, kjer je njegovo življenje objektivno podvrženo delovanju raznih dejavnikov. Ko si vzame pravico do pobega, dejansko – četudi večinoma nezavedno – izrazi kritiko mednarodne delitve dela.⁴⁷ Mobilnost je zato tudi upiranje; dezertacija in eksodus sta mogočni obliki razrednega boja znotraj imperialne postmodernosti in proti njej.

Krepitev mejnega nadzora je po mnenju nekaterih političnih mislecev pravzaprav znak krize nacionalne države. *Negri* ugotavlja, da z nacionalno državo sicer še ni konec, vendar je izgubila nekatere svoje temeljne prerogative. Nekoč je bila suverenost opredeljena kot monopol pri izvajanju oblasti na ozemlju, ki ga je poenotila skupna kultura. Danes to ne velja več, saj se osnovni elementi suverenosti (izvrševanje vojaške oblasti, tiskanje denarja, kulturna ekskluzivnost ipd.) ne izvajajo več na ravni nacionalnih držav. Ta izguba ima specifično genealogijo, ki se kaže v tem, da nacionalna država ne more več vzdrževati nadzora nad celovitostjo svojega ozemlja in nad antagonističnimi silami, ki obstajajo na tem ozemlju. Soočena s temi silami se je nacionalna država prisiljena zateči k drugim virom suverenosti.⁴⁸ *Balibar* meni, da je zato treba državo tem bolj bahavo razkazovati v škodo posameznikov, ki so tako rekoč brez obrambe. Država se kaže v obliki presežne oblasti, čim manj je prepričana o svoji večnosti in ker jo pre-

⁴³ Balibar 2002: 71; Balibar 2007: 7.

⁴⁴ Negri/Hardt 2003: 178–9.

⁴⁵ Green/Grewcock 2002: 89–9.

⁴⁶ Negri/Hardt 2003: 179.

⁴⁷ Mezzadra 2004: 269–70.

⁴⁸ Negri 2008: 4.

plavljajo dvomi, kar zadeva velike cilje ekonomske politike, kolektivne varnosti, informacij, ki jih danes nobena država – nacija več ne obvladuje sama.⁴⁹ S potenciranjem mejnega nadzora nacionalna država torej na nek način tudi ohranja vtis, da še obstaja.

Objekt opisanega deteritorializiranega mejnega nadzora niso državljani, pač pa tujci. Namen mejnih nadzornih mehanizmov pa nista – tako kot to velja za *Foucaultovo* metaforo panoptikona – discipliniranje in prevzgoja posameznikov, da bi ravnali v skladu z družbeno sprejetimi standardi. Namen evropskega panoptikona je izločitev in odstranitev neželenih tujcev; namen sta izsleditev tujcev, ki so nezakonito na ozemlju države, in njihov izgon.⁵⁰ *Walters* zato meni, da je ta trend v izvajanju mejnega nadzora znak prehoda iz družbe discipliniranja, ki jo je podrobno analiziral *Foucault*, v družbo nadzora.⁵¹ O tem prehodu je razpravljal *Deleuze*. Disciplinarne družbe delujejo tako, da organizirajo večje prostore omejevanja gibanja (zapiranja). Posamezniki se vedno premikajo iz enega zaprtega prostora v drugega. Idealen primer institucije disciplinarne družbe je tovarna, ki vsakomur odredi njegovo mesto, organizira njegov čas. Tovrstne disciplinarne družbe so značilne zlasti za osemnajsto in devetnajsto stoletje. Po mnenju *Deleuza* pa postajajo zahodne družbe t. i. družbe nadzora (ang. *societies of control*). Iz disciplinarnih družb, katerih mehanizmi kontrole predpostavljajo zamejene prostorske enote, prehajajo v nov režim, v katerem je nadzor fleksibiliziran. Novi kontrolni mehanizmi so neločljive variacije, ki tvorijo sistem menjajoče se geometrije, ki ima digitalni jezik. Zamejeni prostori disciplinarnega nadzora tvorijo kalupe oziroma različne odlitke, novi načini nadzora pa tvorijo modulacije (prilaganja), ki se kot samospreninjajoči se modeli nenehno spreminjajo iz enega trenutka v drugega kot sito, katerega mreža se pretvarja iz ene točke v drugo.⁵² Mejni nadzor, ki se izvaja na fiksni, vnaprej določenih in označenih točkah na državni meji, je primer mehanizma disciplinarne družbe. Ta ima celo svojo institucijo mejnega prehoda. Posameznika, ki se približuje mejnemu prehodu, različne označbe vnaprej opozarjajo, da utegne biti podvržen določenemu preiskovanju, če se odloči prečkati mejo. Tovrstnemu poseganju v zasebnost je lahko na meji podvržen na način, na kakršnega v notranjosti ozemlja ne bi mogel biti podvržen osumljenec ali obdolženec v kazenskem postopku. Disciplinarna oblast se namreč izvaja prek dobesedne ali metaforične vidnosti; kaže in izvaja se na posebej določenih mestih in prostorih.⁵³ Genealogija meje pa

kaže, da se poleg tovrstnega fiksnega mejnega nadzora uveljavlja tudi razpršen mejni nadzor, ki se ne izvaja na vnaprej določenih mestih na fizični meji. Nepredvidljivo in potencialno samovoljno izvajanje notranjega mejnega nadzora z izravnalnimi ukrepi, ki jih je uvedla Slovenija z vstopom v schengensko območje, je zato znak prehoda v družbo nadzora.⁵⁴

6 Za konec

Mejni nadzor je pomemben del t. i. upravljanja migracij. Pri tem meje ne učinkujejo v skladu z dihotomijo odprte/zaprte meje, saj se lahko določene vrste mobilnosti spodbuja (na primer izmenjave študentov), določene pa se preprečuje in preganja (na primer tujce, ki brez dovoljenj bivajo in delajo v državi). Meje danes niso več toliko vezane na ozemlja držav. Četudi tisti vidiki meje, ki so vezani na ozemlje, izginjajo, se vidiki meje, ki učinkujejo kot mehanizmi selekcioniranja mobilnosti ljudi in stvari, multiplicirajo. Pri tem so nezakonite migracije vse pomembnejši del političnih agend. Zaradi njihovega preprečevanja in preganjanja se veliko investira v različne manifestacije meje. Zunanje meje so okrepljene s policisti, ograjami in vrhunsko sodobno tehnologijo. A navkljub poostrenemu nadzoru na zunanjih mejah so »nelegalci« še vedno med nami in še prihajajo. Zaradi spoznanja, da zgolj zunanji in fiksni mejni nadzor ni učinkovit pri preprečevanju in preganjanju nezakonitih migracij, se tovrstni nadzor širi v notranjost države, kar povečuje negotovost bivanja za to skupino prebivalcev. Tovrstno širjenje mejnega nadzora v notranjost ozemlja države trči ob pravico do zasebnosti in je lahko ustavnopravno sporno. Vendar trk med interesom ohranjanja obstoječih standardov zasebnosti in interesom sekuritanizmom ni edini pomemben vidik ekspanzije mejnega nadzora in selekcioniranja populacij. Teoretiziranje, katerega predmet so meje, je obenem poskus razumevanje narave družbenega.⁵⁵ Če upoštevamo poglede, ki v migracijah vidijo družbeno gibanje, celo upor zoper dano situacijo politične dominacije in ekonomske eksploatacije v svetu, so mehanizmi selekcioniranja migracij – in v tem okviru nadzora in preganjanja nezakonitih migracij – tudi odraz obstoječe zgodovinske in kulturno določene razporeditve oblasti.

⁴⁹ Balibar 2007: 55.

⁵⁰ Broeders/Engbersen 2007: 1595.

⁵¹ Walters 2006: 189–93.

⁵² Deleuze 1995: 177–9.

⁵³ Hannah 1997: 171.

⁵⁴ Walters 2006: 189–90.

⁵⁵ Rumford 2006: 155.

Literatura

1. Adams, Jon (2005): Rights at United States Borders. **BYU Journal of Public Law**, let. 19, št. 2: str. 353–371.
2. Balibar, Étienne (2002): World Borders, Political Borders. **PMLA**, let. 117, št. 1, str. 68–78.
3. Balibar, Étienne (2007): **Mi, državljani Evrope? Meje, država, ljudstvo**. Sophia, Ljubljana.
4. Broeders, Dennis, Engbersen, Godfried (2007): The Fights Against Illegal Migration: Identification Policies and Immigrants' Counterstrategies. **American Behavioral Scientist**, let. 50, št. 12, str. 1592–1609.
5. Broeders, Dennis (2007): The New Digital Borders of Europe: EU Databases and the Surveillance of Irregular Migrants. **International Sociology**, let. 22, št. 1, str. 71–92.
6. Cockfield, Arthur J. (2007): Protecting the Social Value of Privacy in the Context of State Investigations Using New Technologies. **U.B.C. Law Review**, let. 40, št. 1, str. 40–67.
7. Cornelius, Wayne A., Salehyan, Idean (2007): Does Border enforcement Deter Unauthorized Immigration? The Case of Mexican Migration to the United States of America. **Regulation & Governance**, let. 1, št. 2, str. 139–153.
8. Deleuze, Gilles (1995): **Negotiations**. Columbia University Press, New York.
9. Dežman, Zlatko, Erbežnik, Anže (2003): **Kazensko procesno pravo Republike Slovenije**. GV založba, Ljubljana.
10. Dovžan, Matjaž (2000): Uveljavitev Schengenskega sporazuma v slovenskem pravnem redu. **Pravna praksa**, let. 19, št. 35, str. VII–XIV.
11. Gilmore, Kelly A. (2007): Preserving the Border Search Doctrine in a Digital World: Reproducing Electronic Evidence at the Border. **Brooklyn Law Review**, let. 72, št. 2, str. 759–797.
12. Grabbe, Heather (2000): The Sharp Edges of Europe: Extending Schengen Eastwards. **International Affairs**, let. 76, št. 3, str. 497–514.
13. Green, Penny, Grewcock, Mike (2002): The War against Illegal Immigration: State Crime and the Construction of a European Identity. **Current Issues in Criminal Justice**, let. 14, št. 1, str. 87–102.
14. Guild, Elspeth (1999): Adjudicating Schengen: National Judicial Control in France. **European Journal of Migration and Law**, let. 1, št. 4, str. 419–439.
15. Guiraudon, Virginie, Lahav, Gallya (2008): A Reappraisal of the State Sovereignty Debate: The Case of Migration Control. **Comparative Political Studies**, let. 33, št. 2, str. 163–195.
16. Hannah, Matthew G. (1997): Space and the Structuring of Disciplinary Power: An Interpretative Review. **Geografiska Annaler**, Series B, Human Geography, let. 79, št. 3, str. 171–180.
17. Jelenič Novak, Mitja (1993): Od lastnine do zasebnosti. **Pravnik**, let. 48, št. 1–3, str. 55–63.
18. Jerše, Alenka, Mrak, Andreja (2007): Schengenski informacijski sistem – vrata v EU. **Pravna praksa**, let. 26, št. 39/40, str. II–VIII.
19. Mezzadra, Sandro (2004): The Right to Escape. **Ephemera**, let. 4, št. 3, str. 267–275.
20. Negri, Antonio, Hardt, Michael (2003): **Imperij**. Študentska založba, Ljubljana.
21. Negri, Antonio (2008): **Reflections on Empire**. Polity Press, Cambridge (UK).
22. Newman, David (2006): The Lines that Continue to Separate Us: Borders in our 'Borderless' World. **Progress in Human Geography**, let. 30, št. 2, str. 143–161.
23. Rivers, Adrienne (1981): Border Zone Search Law: The Search for a Definition of Fundamental Equivalents of the Border. **Texas International Law Journal**, let. 16, št. 2, 260–275.
24. Rumford, Chris (2006): Theorizing Borders. **European Journal of Social Theory**, let. 9, št. 2, str. 155–169.
25. Sassen, Saskia (2007): The Limits of Power and the Complexity of Powerlessness: The Case of Immigration. **UNBOUND**, let. 3, str. 105–115.
26. Staples, Helen (2000): Adjudicating the Schengen Agreements in the Netherlands. **European Journal of Migration and Law**, let. 2, št. 1, str. 49–83.
27. Utenkar, Gorazd (2007): Prostor brez meja: krasna nova Evropa ali temna stran Schengena. **Delo, Sobotna priloga**, 17. 11. 2007, str. 12–3.
28. Walters, William (2006): Border/Control. **European Journal of Social Theory**, let. 9, št. 2, str. 187–203.
29. Zupančič, Boštjan M., s sodelavci (2000): **Ustavno kazensko procesno pravo**. Pasadena, Ljubljana.
30. Žist, Damjana (2007): Čedalje manj ilegalnih pribežnikov. **Dnevnik**, 5. 11. 2007, str. 4.

Illegal migrations and the transformation of the concept of privacy in societies of control

Polona Mozetič, LL.D.

Slovenia formally became part of the Schengen area in December 2007. While checks at internal common borders have been abolished, some new forms of intensive control over illegal migrations have been introduced, such as the exercise of strict security checks at external borders. Together with the slogan “Europe without Borders”, there has been a radical change in the level of protection of privacy in state parties, due to the introduction of these measures. Although checks at common physical borders are no longer made, internal border control has not actually disappeared, but has rather become deterritorialized, unpredictable and dispersed. Such a form of the exercise of border controls, which radically changes the current concept of privacy, can be an important signal of the transition to societies of control.

Key words: illegal migrations, border control, Schengen area, protection of privacy, societies of control

UDC: 325.54 : 351.746.1